

Dítě na rodinné fotografii

Bc. Monika Ciroková

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav školní pedagogiky
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Ciroková**
Osobní číslo: **H170439**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Pedagogika předškolního věku**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Dítě na rodinné fotografii**

Zásady pro vypracování:

**Zpracování rešerše a studium odborné literatury o dětství a významu rodinných fotografií.
Sumarizace teoretických východisek o dětství a rodinné fotografii.
Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumného problému a cílů výzkumu.
Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím obsahové analýzy fotografie a interview.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu a jejich shrnutí.**

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Anděl, J. (2012). Myšlení o fotografii. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění.

Gavora, P., & Wiegerová, A. (2015). Conceptualisation of the Child and Childhood by Future Pre-School Teachers. Pedagogika, (5), 502-515.

Hejlová, H., Opravilová, E., Uhlířová, J., & Bravená, N. (2013). Nahlížení do světa dětí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

James, A., & Prout, A.(Eds.). (2001). Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood. 2nd ed. London: Routledge.

Sztompka, P. (2007). Vizuální sociologie: fotografie jako výzkumná metoda. Praha: Sociologické nakladatelství.

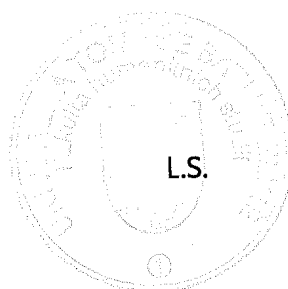
Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Peter Gavora, CSc.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **11. října 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 11. října 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. *Adriana* Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 18.12.2018

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce má teoreticko-empirický charakter. Zabývá se dítětem na rodinné fotografii. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy týkající se fotografie. Dále se se teoretická část zaměřuje na dětství a jeho proměnu v historii. Empirická část popisuje kvalitativní výzkumný design, který byl prováděn formou obsahové analýzy fotografie a polostrukturovaného interview s účastníky výzkumu. V závěru práce jsou interpretovány výsledky výzkumu.

Klíčová slova: rodinná fotografie, Nová sociologie dětství

ABSTRACT

The thesis has a theoretical-empirical character. The main theme of this thesis is a child in a family photography. The theoretical part defines basis concepts related to photography. The theoretical part also focuses on childhood and its transformation in history. The empirical part describes qualitative research design, which was carried out in the form of content analysis of photography and semi-structured interview with participants. At the end of the thesis the research are interpreted.

Keywords: family photography, New Sociology of Childhood

Ráda bych na tomto místě poděkovala především panu prof. PhDr. Peteru Gavorovi, CSc., za odbornou pomoc a cenné rady při vedení diplomové práce. Zároveň děkuji všem participantům za odvážnost k propůjčení fotografií k výzkumu a také své rodině za trpělivost a podporu během procesu vytváření práce.

„Největší chyba, kterou v životě můžete udělat, je mít pořád strach, že nějakou uděláte.“

Elbert Hubbard

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 FOTOGRAFIE A JEJÍ VYMEZENÍ	11
1.1 FOTOGRAFIE.....	11
1.2 FOTOGRAFIE Z POHLEDU VYBRANÝCH AUTORŮ	11
1.3 FOTOGRAFIE A VĚDY	13
1.3.1 Fotografie a humanitní vědy	13
1.4 RODINNÁ FOTOGRAFIE	14
1.4.1 Rodinná daugerrotypie	14
2 DÍTĚ A DĚTSTVÍ VE VÝCHOVNÝCH KONCEPCÍCH	16
2.1 NOVÁ SOCIOLOGIE DĚTSTVÍ	19
II PRAKTICKÁ ČÁST	21
3 VÝZKUM	22
3.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY	22
3.2 VÝZKUMNÁ METODA	22
3.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	23
3.4 ETIKA VÝZKUMU	23
3.5 RODINY A JEJICH FOTOGRAFIE.....	24
3.5.1 Rodina K	24
3.5.2 Rodina S	28
3.5.3 Rodina Š	32
3.5.4 Rodina R.....	36
3.5.5 Rodina N	39
3.5.6 Rodina L.....	41
3.5.7 Rodina J.....	45
3.5.8 Rodina A	47
3.5.9 Rodina V	51
3.6 ANALÝZA DAT.....	54
4 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ	55
4.1 POSTAVENÍ DÍTĚTE V RODINĚ.....	55
4.1.1 Dítě jako panenka.....	55
4.1.2 Dítě jako malý dospělý.....	55
4.1.3 Dítě jako partner.....	56
4.2 ŽIVOTNÍ MEZNÍKY DÍTĚTE / DĚTSTVÍ	56
4.2.1 Narozeniny	56
4.2.2 Vánoce.....	56
4.2.3 Vítání občádků	57
4.2.4 První svaté přijímání	57
4.3 VZDĚLÁVÁNÍ.....	57
4.3.1 Mezigenerační vzdělávání.....	57
4.3.2 První školní den.....	58

4.4	DÍTĚ V HISTORII RODINY	58
4.4.1	Odlišný pohled na dítě	58
4.4.2	Od strohé pózy k uvolnění	58
5	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	59
	ZÁVĚR	60
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	63
	SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

V předkládané diplomové práci se zabývám dítětem na rodinných fotografiích. Hlavním cílem je analyzovat dítě na rodinných fotografiích se záměrem zachytit výchovnou, kulturní a sociální charakteristiku rodiny a doby.

Cílem teoretické části práce je sumarizovat teoretické východiska týkajících se klíčových pojmů. Teoretická část práce se skládá ze dvou kapitol. V první kapitole hovoříme o tom co je to fotografie, jak na fotografii nahlíží dva vybraní autoři. Vznikem fotografie se společnost rozdělila na dva „tábory“ první fotografii zatracovali a nechtěli nic slyšet o spojitosti s uměním a druzí zase považovali fotografii za umění, vybraní autoři se nepřiklání ani na jednu stranu, ale vyjadřují se k oběma proudům. Dále popisují fotografii a její spojitost s vědou, se specifickým zaměřením na humanitní vědy. V poslední části této kapitoly se věnují vymezení rodinné fotografii. V druhé kapitole se zabývám, jak bylo pohlíženo na dítě v minulosti až do současnosti, kdy dále navazují na Novou sociologii dětství, která nepohlíží na dítě jako na objekt společnosti, ale už se dívá na dítě jako subjekt společnosti.

V praktické části diplomové práce je představen kvalitativní designe. Dále uvádím cíle výzkumu, ze kterých vychází výzkumné otázky. Také zde představuji metody výzkumu. Konkrétně jsem si zvolila obsahovou analýzu fotografii zaměřenou na vizuální prvky. Obsahová analýza je doplněna polostrukturovaným interview. Fotografie prozradí, to co je vizuálně rozpoznatelné, ale kdo je na fotografii, jaký význam má fotografie pro rodinu, proč fotografie vznikla? Na tyto otázky fotografie nedokáže jednoznačně odpovědět a z tohoto důvodu jsem zvolila polostrukturované interview. Jako další jsou zde jednotlivé rodiny krátce charakterizovány a nejdříve jsou fotografie prezentovány v schématu, kde jsou chronologicky seřazeny a nakonec jsou zde jednotlivé rodiny popsány. Závěrem práce jsou interpretovány vzniklé významové kategorie a jejich podkategorie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FOTOGRAFIE A JEJÍ VYMEZENÍ

V této kapitole se budeme zabývat tím, co je to fotografie a jak na ni vybraní autoři pohlíží. Dále se zaměříme na zařazení fotografie mezi vědy a popíšeme rodinou fotografii.

1.1 Fotografie

Definovat co je to fotografie není tak jednoznačné. I když je fotografie poměrně „mladá“ její vymezení se od vzniku fotografie neustále mění v závislosti na době a technické proměně fotografie. Fotografie od svého vzniku byla brána jako technický vynález a svým významem pro svět techniky byla přirovnávána k vynálezu knihtisku. Z čistě technického pohledu je fotografie obraz vytvořený optickým zobrazením na světlo citlivém materiálu (Morvay, 1988). Ale podle Scheufler (2000, s. 6) „*s fotografií vzniká nový druh obrazu, v němž podstatnou roli hraje technika a mechanizace, přejímající manuální práci při tvorbě záznamu skutečnosti*“. K vynalezení fotografie bylo za potřebí dohromady spojit praktické poznatky z oblasti výtvarného umění, optiky a chemie.

Již od prvopočátku fotografie vyvolávala diskuzi nejen v uměleckých kruzích, ale i v odborných kruzích. Jedna strana prosazovala názor, že fotografie nemůže být považována za umění, postavené na úrovni například malbě, jelikož jde pouze o mechanické zachycení skutečnosti. Druhá strana oponovala, že je ve fotografii, stejně jako v malbě nebo jiném uměleckém výstupu, zřetelný vklad autora (možnost ovlivnit fotografický materiál nejrůznějšími způsoby při expozici i při postprodukčním zpracování obrazu) a každý snímek je možné považovat za jedinečné umělecké dílo (Anděl, 2012). Jaroslav Petrák (1910 in Wittlich, 2012) již v roce 1910 napsal, že umělecká fotografie je tak vyspělá, že se vším právem může požadovat, aby byla pokládána za nezávislý obor výtvarného umění a neměla by být uměleckou kritikou umlčována. Nicméně doplňuje, že fotografii nelze přirovnávat k malbě, jelikož zůstane vždy svým způsobem pouze studií, kterou bychom mohli přirovnat například k malířským skicám. Tím jak se fotografie rozvíjela a byla považována svým způsobem za umění, začaly se vyvíjet také různé filosofické teorie, které se fotografie dotýkají. K nejznámějším filosofům fotografie patří kupříkladu Susan Sontag, Roland Barthes, Vilém Flusser, Walter Benjamin (Anděl, 2012). Dvěma vybranými autory se zabývám v následující podkapitole.

1.2 Fotografie z pohledu vybraných autorů

Roland Barthes

Barthes (2005) hovoří o fotografii jako o nepříliš zajištěném umění a jediném, co mu v ní přijde jisté, je přitažlivost. Tím měl na mysli určitý pocit, který má původ ve zprostředkovaném afektu, něčeho, co diváka na fotografii zaujme či uchvátí, co přitáhne pohled a učiní z fotografie obraz, který se divákovi zaryje do mysli. Podle autora je velké množství snímků „bezvládne“, vyvolávají pouze zdvořilý zájem, mohou se líbit i nelíbit, aniž by se do diváka nějakým způsobem vryl. Také se Roland Barthes vyjadřoval ke konfliktu fotografie a malby, chápal malbu jako absolutní, otcovskou referenci fotografie a poukazuje na to, že fotografie byla a bude pronásledována fantomem malby, ale dodává, že to není malba, nýbrž divadlo, díky kterému se fotografie stýká s uměním. Dále Barthes uvádí pojem operátor, čímž má na mysli osobu fotografa, jehož základním gestem je překvapit fotografovaný objekt. Principem snímku je tedy fotografický šok, který může odhalit to, co bylo původně dobře skryto (Barthes, 2005).

Susan Sontag

Sontag (2002) pokouší se zjistit, jak fotografie ovlivňuje naše vnímání. Hovoří o tom, že shromažďování fotografií znamená shromažďovat samotný svět. Podle Sontag tím, že fotografujeme, zasazujeme sami sebe do určitého vztahu ke světu a svým způsobem si fotografovaného přivlastňujeme. Na jedné straně je fotografie důkazem toho, že se něco stalo a snažíme tím potvrdit realitu, na straně druhé mohou vyvstát pochybnosti o její autentičnosti. Jako další se Sontag vyjadřuje ke konfliktu fotografie a umění. Podle jejího názoru je malba úzce selektivní interpretací, kdežto fotografii můžeme nazvat jako úzce selektivní otisk. Malba, se na rozdíl od fotografie, nikdy nesnažila zachytit, co možná největší počet námětů. Fotografie a tedy fotografování je především společenský rituál než umění. Příkladem jsou rodinná alba, která překypují rodinnými snímky, mají vysokou citovou hodnotu, ale uměleckou už téměř žádnou. Zachycování lidí je specifické – podle Sontag to znamená, zneuctívat je tím, že je zaznamenáme tak, jak oni se nikdy neuvidí a tím, že o nich potažmo víme to, co oni o sobě nikdy vědět nebudou. Lidé se tak mění v předměty, které můžeme symbolicky vlastnit. Sontag uvádí, že Mallarmé řekl, že všechno na světě existuje proto, aby to skončilo v knize a Sontag k tomu přidává, „*dnes vše existuje proto, aby to skončilo na fotografii*“. (Sontag, 2002, s. 29)

1.3 Fotografie a vědy

Jelikož fotografie vznikala spojením vědeckých a uměleckých poznatků, je logické, že první texty referující o novém vynálezu pocházejí od vědců, umělců nebo uměleckých kritiků. Mezi něž první patřil fyzik a astronom F. J. D. Arago který mluvil o fotografii na slavnostním shromáždění akademie 18. srpna. Jeho projev obsahoval pronikavé zhodnocení fotografie plnící funkci prostředku vědeckého poznání, jako metody umožňující přenášet, zpracovávat a shromažďovat informace ve vědách, např. v archeologii, astronomii, fotometrii či topografii, a tím výrazně urychlovat jejich pokrok (Anděl, 2012). Wittlich (2012) dodává, že do fotografie byly vkládány velké naděje, které se nejen naplnily, ale také předčily původní očekávání. Fotografie postupem času překonala svoji roli pasivního záznamového média a stala se aktivním prvkem spoluurčujícím lidské konání. Fotografie ve spolupráci s vědami se vyznačuje flexibilitou a je schopná plnit několik funkcí najednou takový příklad nám uvádí Wittlich (2012, s. 39), který popisuje postavu v krajině. Můžeme ji vnímat jako „*portrét, sociální výpověď, součástí reportáže nebo jen doplňkovou stafáží místopisné fotografie*“. Největší rozmach ve vědách fotografie však zaznamenala v druhé polovině 19. století a to ve všech vědních disciplínách. Pro některé obory měla zásadní význam, řada objevů v oblasti fyziky nebo lékařství byla učiněna pouze za pomoci fotografie.

1.3.1 Fotografie a humanitní vědy

Kdo první pomyslel na spojitost fotografie s humanitními vědami, byl Jan Evangelista Purkyně, který poznamenal, že „*daguerrotypie by mohla rovněž sloužit k pořízení fyziognomické sbírky*.“ (Anděl, 2012, s. 139) Svoji myšlenku o několik let později zrealizoval, když před kamerou přehrával různé duševní a citové stavy. Ve stejné době francouzský lékař Guillaume–Benjamin Duchenne de Boulogne pomocí fotografie dokumentoval studii obličejových svalů, kterou lokálně stimuloval pomocí elektrického proudu a výsledky této studie uveřejnil v publikaci *Mécanisme de la physionomie humaine*. Řadu fotografií z této studie převzal do své práce Charles Darwin, který se zabýval otázkou, které výrazy emocí jsou vrozené neboli instinktivní a které jsou získané nebo také kulturní. Darwin i Duchenne nestudovali pouze výrazy samotné, ale také se zajímali, jak jejich fotografiím různí lidé rozumějí. Fotografie pomáhala proměnit jedinečné věci, zvířata i lidi v předměty vědeckého zkoumání. Dalším charakteristickým příkladem využití fotografie v humanitních vědách bylo použití fotografie pro dokumentaci duševních poruch. V tomto

případě se jedná o prolínání dvou vědních disciplín a to psychologie a psychiatrie (Anděl, 2012; Wittlich, 2012).

1.4 Rodinná fotografie

Určit přesný rok vzniku rodinné fotografie není jednoznačné, ale co známe je počátek portrétní daugerrotypie. Rodinná fotografie se v odborné literatuře téměř neobjevuje, a pokud ji nalezneme, tak ve většině případů v souvislosti s portrétem. Proto můžeme tvrdit, že rodinná fotografie je rodinný portrét.

1.4.1 Rodinná daugerrotypie

Počátek první rodinné daugerrotypie můžeme datovat okolo roku 1844, kdy Jean Baptista Sabatier-Blot vytvořil jednu z prvních daguerrotypií. Modelem je samotný Daguerre. Další poměrně zajímavou daguerrotypií je portrét mladé dívky, v tomto případě už můžeme opravdu mluvit o osobních rodinných portrétech, protože se ve sbírce vyskytuje jak dcera, tak i žena. Portrét dívky je opravdu jedinečný, jelikož pohled dítěte je čistý, nijak nenucený a přirozený. Daugerrotypie je kulatého formátu, což dokonale koresponduje s kulatýma očima dívky a tvarem obličeje. Rodinné daugerrotypie byly tvořeny na objednávku nebo pocházely z rodiny fotografa. Fotografie byla živou vzpomínkou a to na věky, proto se tato možnost plně nabízela jako zachování milované osoby. Dokonce i mrtvé milované osoby. Tyto daugerrotypy post mortem byly nejčastější s dětmi, jelikož pětina dětí se nedožila ani prvních narozenin.

Tak jako samotná fotografie prošla změnou, tak prošla proměno i rodinná fotografie. Největší proměna je zaznamenána proniknutím fotoaparátu do rodinného soukromí a masového rozšíření fotografie v podobě momentek nebo také často označované vizitky. Tohle období mnoho autorů nazývá jako éru vizitek (Anděl, 2012, Tichá, 2010). Počet rodinných fotografií rostl, a bylo potřeba tyto fotografie bezpečně uchovat. Začaly proto vznikat rodinná alba. Tato alba se řídila pravidly, která byla sice podvědomá, ale za to často dodržovaná. V albech jste nenašly fotografie, které by ukazovaly nahotu, trápení, či hněv a ani trapné momenty. Nalezli jste zde usměvavé obličeje a vzpomínky plné radosti. Ukládaly se zde fotografie svatební či z dovolené. (Johnson, Rice, & Williams, 2010). Jak dodává Kuhn (2002 in Tichá, 2010) rodinné fotografie neslouží jako doklad toho, že jsme byli, ale ukazují, jací jsme byli v momentu zachycení, což znamená, že mají evokovat vzpomínky, které mají často velmi málo co do činění s tím, co se opravdu na fotografiích nachází, také

upozorňuje na idealizující podobu rodinné historie prezentované v albech amatérských fotografií. Fotografie se stávají pro rodinu ukazatelem prestiže a úspěchu ve společnosti a také v reprodukované podobě slouží jako zdroj pozitivních vzpomínek na společně strávené chvíle (Tichá, 2010)

2 DÍTĚ A DĚTSTVÍ VE VÝCHOVNÝCH KONCEPCÍCH

V závislosti na proměně společnosti a vývoji lidských dějin se měnil pohled na dětství a hodnotu dítěte. Pohled na dětství a dítě prošel značnou změnou, nejdříve se dítě považovalo jako nutnost, pro pokračování rodu, dále jako malý dospělý až k pohledu, kdy je dítě bráno jako konstruktér vlastního poznání. Tyhle jednotlivé etapy v lidských dějinách dále popisujeme.

Na počátku lidských dějin se vycházelo z přesvědčení, že všechno, co dítě potřebuje k životu, je schopné si osvojit samo. Přímé výchovné působení spojené s hodnocením edukačních výsledků chybí, dospělý nemá ctižádost dítě rozvíjet a dále posunovat. K věkovým zvláštěnostem a potřebám dítěte se nepřihlíží, ani se o nich nepřemýšlí. Uznání hodnoty se odvíjí z důvěry či nedůvěry v jeho samostatně získané schopnosti. Podstatou je hodnota dítěte, která je dána pouhým faktem jeho existence. Ukazatelem hodnoty dítěte bylo samo dítě, jeho aktivní zapojení a schopnosti. V rámci sociální skupiny hodnota dítěte stoupala a jeho integrace byla úspěšná. V tomto období mluvíme o dítěti „jako životní samozřejmost“ (Hejlová, 2013). Šmahelová (Pavlovská, Syslová, & Šmahelová, 2012) dodává, že charakteristické pro tohle období je učení se nápodobou a první diferenciaci výchovy vzniká v souvislosti s přirozenou dělbou práce. Jak se člověk vyvíjel, tak se postupem času z prvobytně pospolné společnosti stala společnost rozdělena na určité třídy. Rozdělení tříd přetrvalo i do doby starověku.

Ve starých evropských kulturách probíhala výchova v kruhu rodinném a z tohoto důvodu také nemáme žádné přímé svědectví jak výchova a vzdělání probíhalo. Máme pouze nepřímé svědky, mezi které řadíme i výtvarná díla. Podle nepřímého svědectví můžeme určit, že na dítě bylo nahlíženo jako na nedokonalou bytost a celé dětství se bralo jako nevýznamné období. Jeho průběh neprovázela podporována aktivita a osamostatňování dítěte, ale spíše pasivní přetrvávání. Až do 4. století našeho letopočtu se o dítěti rozhodovalo jako o věci nebo předmětu, které patřilo do domácnosti. O bytí a nebytí dítěte rozhodoval otec, který hodnotu dítěte zvažil podobně jako u zboží a pokud usoudil, že dítě je nadbytečné, nežádoucí nebo neužitečné, tak mohl ukončit život dítěte, aniž by na tenhle čin bylo pohlíženo jako na vraždu. Teprve v roce 374 našeho letopočtu byl zvyk zbavování se novorozence prohlášen římským právem za vraždu. Po dlouhá staletí byl postoj k dítěti necitlivý a lhostejný a nikdo nepředpokládal, že každé dítě je lidskou osobností, tenhle postoj byl brán jako přirozený a vycházel z tehdejších společenských podmínek, ke kterým mimo jiné patřilo i to, že se

v rodinách rodilo hodně dětí, jejichž přežití bylo problematické. Také kvůli vysoké úmrtnosti kojenců si dospělí k dětem nevytvářeli takové pouto a brali je jako neplnohodnotné členy společnosti. Život se uskutečňoval před očima dětí, viděly a slyšely všechno bez ohledu na to, zda to bylo pro ně vhodné, neexistovala úcta k jeho bezbrannosti a křehkosti (Hejlová, 2013, Pavlovská, Syslová, & Šmahelová, 2012).

Zánikem starých Evropských kultur nastupuje **středověk**. Ve středověku je společnost rozdělena na stavy – šlechta, duchovenstvo, měšťané, poddaní. Podle toho, do kterého stavu dítě patřilo, se mu dostávalo výchovy a vzdělání. Zdůrazňovala se zde výchova k poslušnosti, k pokoře a kázni. Mezi běžné výchovné prostředky patřily tělesné tresty a výchova nebyla přizpůsobována věkovým zvláštnostem dítěte. Typickým pohledem na dětství ve středověku bylo to, že dětství nepředstavovalo nijak významné období v životě člověka. Na dítě bylo nahlíženo jako na malého dospělého, na tvora, kterého stačí hlavně držet v teple, nakrmit, ošatit a zabezpečit před úrazem. Jen u vyšších vrstev obyvatel šlo o cílenou výchovu (především chlapců, dívky byly podceňovány a nevěnovalo se jim mnoho pozornosti), která probíhala do sedmého roku v domácím prostředí, pak podle příslušnosti následoval buď systém rytířské výchovy, nebo mohli navštěvovat školy církevní a městské. Středověký postoj vůči dítěti a dětství se radikálně změnil nástupem novověku.

V **novověku** byl velký rozmach hospodářství a kultury, jeden z nejdůležitějších vynálezů byl knihtisk, díky kterému se znalosti rychleji šířily. Pohled na dítě se změnil. Renesanční myslitelé se snažili o zkvalitnění výchovy, hledali nové metody výuky a často vystupovali proti tělesným trestům. Od 17. století přichází móda dětských portrétů, která signalizuje, že rodiče si začali svých dětí více vážit. Snaha trvale zachytit podobu vyjadřovala, jakou hodnotu pro rodiče dítě má (později převzala tuhle roli fotografie). Děti na portrétech figurovaly ve slavnostním oděvu, který věrně kopíruje šaty dospělých. Zásadní změna v pohledu a hodnocení dítěte přišla s J. A. Komenským, který ve svém díle s obdivuhodným předstihem a na úrovni moderní doby prohlásil dítě za plnohodnotnou lidskou bytost, jejíž přirozené potřeby a práva je nutno respektovat (Hábl, 2010, Hejlová, 2013, Pavlovská, Syslová, & Šmahelová, 2012).

V této době se objevují domácí „rádci“, kteří především ze zdravotního hlediska vysvětlují zásady péče o dítě ve zdraví i nemoci, v jejichž podtextu tu a tam registrujeme snahu o cílené zacházení s dítětem v souladu s jeho potřebami. V jedné z výchovných příruček je psáno, že „výchova dětí je jednou z nejdůležitějších věcí na světě“. Do společnosti postupně proniká zájem o výchovu a rodina vedle péče o tělesnou prosperitu přebírá také funkci morálního a

duchovního utváření dítěte. Rodiče pochopili, že jim přísluší postarat se o hmotné zabezpečení a morální výchovu všech svých dětí nejen v současnosti, ale i v budoucnosti. Hodnota dítěte stoupá, neboť zdravé a dobře vychované dítě se stává součástí reprezentace rodiny a případné reprezentace společenského statusu rodiny. Ukázalo se, že je nutné se dítěti zvláštním způsobem přizpůsobit, dokud není připraveno na život. Na základě těchto zjištění se utvořil výchovný model tzv. dětská světnice (Kinderstube). Dětská světnice určuje celoživotní půdorys a vychovanosti a vzdělanosti člověka. Má stanovené požadavky na zařízení a vybavení, o které by dítě mělo umět samo pečovat a udržovat je v pořádku. Pobyt v dětské světnici zavazoval nezklamati v tom, co se očekává a naučit se dostát povinnosti. Dětská světnice poskytl příležitost zvládnout kompetence, které umožňovaly volně se pohybovat mezi těmi, kteří mluvili stejnou řečí, označovanými jako společenská elita.

V 19. století vznik veřejného školství předškolní výchovy znamená vpád do intimního prostoru výchovného modelu dětská světnice. Vznik předškolních institucí na počátku 19. století podpořily narůstající sociální a humanitární problémy. Hodnota dítěte se díky pozitivním zkušenostem navýšila. Byla uznána s jednoznačným přesvědčením, že letité přezírání dítěte musí nahradit soustředěné cílevědomé působení, které dokáže jeho hodnotu zvýšit. Nově získána hodnota společenského uznání ale paradoxně pozvolna vytěsnila nezávislost a volnost dítěte jako tradičně nejuznávanější hodnoty tohoto období.

Během **20. století** se v důsledku rozvoje věd začalo stále lépe rozumět potřebám dítěte a od jeho druhé poloviny se hodnota a postavení dítěte téměř vyrovnává postavení dospělého, ale tohle století, také přináší společenské konflikty, které mají negativní dopad na rodinu a prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Do názorů na hodnotu dítěte a smysl a funkci jeho institucionální výchovy se promítlo politické rozdělení názorově nekompatibilních bloků. V jedné části světa rozvíjejí reformní myšlenky, ale v té druhé dochází tzv. retardující stagnaci. Do pedagogiky vstoupil nový fenomén tzv. kompenzační výchova. Myšlenka kompenzační výchovy podnítila vznik nových organizačních forem předškolního vzdělávání a podstatně zasáhla do jeho obsahu. Prokázalo se zjištění, že školní výkony dětí, které dlouhodobějšími rozvíjejícími programy prošly, byly vždy lepší, než u dětí, které tyto programy neabsolvovaly. Plošné zahrnutí předškolních dětí do systematického vzdělávání se ukázalo jako cesta ke zvýšení kvality celé populace. Hodnoty, které by mělo dítě kompenzační výchovou získávat, podmiňuje celá řada neovlivnitelných okolností – finanční zázemí rodiny, lokalita, kde žije, ale také dostupnost informačních zdrojů. Místo rovné

vzdělávací šance, která hodnotu dítěte zvyšuje, nastává rozevírání nůžek a rozdělení na ty, co ji mohou skutečně využít, a ty, kteří zůstávají stranou (Hejlová, 2012; Průcha, 2012).

Zatímco v českém prostředí vlivem politického uspořádání probíhala retardující stagnace, v zahraničních zemích, kde se reformní myšlenky mohly rozvíjet, se začal vyvíjet nový pohled na dítě a dětství, tomuto pohledu říkáme Nová sociologie dětství.

2.1 Nová sociologie dětství

Během posledních třech dekad se zrodila nová sociologie dětství a k dětství přistupuje prostřednictvím interpretativního modelu. V zásadě se zde mění pohled na dítě. Sociologové si začínají uvědomovat, že jejich „objekt“ výzkumu, člen společnosti, je ve skutečnosti „subjektem“, který sám „konstruuje“ vlastní poznání v každodenní zkušenosti s různými interakčními strukturami“ (Dopita, 2004). S touto změnou v přístupu přichází i tematické vymezení oboru. Mnoho autorů se stále více věnují interakci mezi dětmi samotnými.

Nová sociologie dětství je některými autory označována jako nová sociální studie dětství. Což vypovídá o její interdisciplinaritě, a to zejména z toho důvodu, že dětství je jevem heterogenním, který se neustále vyvíjí a proměňuje; je tak důležité přistupovat k dětství z široké perspektivy. Kromě sociologů se věnují tématu dětství také antropologové, psychologové, demografové a další (Nosál, 2005) K rozvoji nových sociálních studií dětství výrazně přispěli zejména etnometodologové a feministické hnutí (Alanen 1988; Bühler-Niederberger 2010). Sociologové dětství kritizují předchozí socializační teorie. Považují je za příliš „adultocentrické“, jelikož přisuzují dětství ahistorickou povahu. Proto byla většina dětských problémů přisuzována neúspěšné socializaci (Bühler-Niederberger 2010). Dříve se nepočítalo s myšlenkou, že děti mohou mít i jiné problémy, které s neúspěšnou socializací nesouvisí.

Nová sociologie dětství míří k jasným stanoviskům: Děti musí být chápány jako aktivní bytosti v konstrukci svých životů, životů lidí kolem nich a jejich života ve společnosti, ve které žijí. Děti nejsou jen pasivní subjekty sociálních struktur a procesů (James & Prout, 1990 in Gavora, 2016). Jamesová a Prout (1997, in Syslová, 2017) jakožto klasici nové sociologie dětství sumarizují základní principy této disciplíny, jakými jsou např. uznání přirozené povahy dětství, zkoumání vztahů dětí jako hodnoty nezávislé na perspektivách dospělých osob, ale také vnímání dětí jako aktérů, kteří participují na konstruování a vytváření vlastních životů v prostředí, které je obklopuje, a ve společnosti, ve které žijí. Tato

teorie o dětech má obzvláště silné důsledky v oblasti jejich učení. Děti mohou převzít iniciativu v učebních situacích a jsou zapojeny do probíhajících vzdělávacích akcí. „Nahlížení na děti, jako na aktéry vzdělávání znamená nahlížení na děti jako schopné reflektovat a rozhodovat o věcech, které se jich týkají a uznávají, že jejich činy mají důsledky“ (Mayall, 2002 in Gavora & Wiegerová, 2015). Jak je výše popsáno v minulosti byly dětské názory ignorovány nebo přinejmenším podhodnoceny. Děti byly pasivní příjemci výuky a objekty, které mají být určitým způsobem tvarovány a hlavně socializovány (Gavora, 2016).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

Praktická část diplomové práce se zabývá dítětem na rodinné fotografii. Práce je kvalitativně orientovaná. Pohlížení na dítě se v průběhu různých dob měnilo a stále se mění. Fotografie jako jedna z nositelů informací tohle postavení zaznamenává.

3.1 Výzkumné cíle a otázky

Hlavním cílem výzkumu diplomové práce bylo analyzovat dítě na rodinných fotografiích se záměrem zachytit výchovnou, kulturní a sociální charakteristiku rodiny a doby.

Výzkumný cíl byl sestaven tak, aby se pokusil odhalit různá chápání dítěte v průběhu historie. Z hlavního výzkumného cíle byly dále sestaveny dílčí výzkumné cíle.

Dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit, kdy je dítě zobrazováno na rodinných fotografiích.
- Popsat, jak je dítě zobrazováno na rodinných fotografiích.
- Popsat, v jakých situacích je dítě zobrazené na rodinné fotografii.

Z dílčích výzkumných otázek jsme si sestavili následující výzkumné otázky:

- Kdy je dítě zobrazováno na rodinných fotografiích?
- Jak je dítě zobrazováno na rodinných fotografiích?
- V jakých situacích je dítě zobrazené na rodinné fotografii?

3.2 Výzkumná metoda

Metodou výzkumu byla **obsahová analýza**. Obsahová analýza se využívá i ve výzkumu fotografii. Fotografie podobně jako texty nebo obrázky jsou nositeli určitého zakódovaného sdělení, které má za cíl zapůsobit na příjemce. Obsahová analýza ve vztahu k fotografii spočívá „ve vyčlenění vizuálních prvků, které jsou podstatné vzhledem k danému výzkumnému problému nebo otázce. Předmětem této metody jsou, vnější, pohledem zachytitelné, zjevné prvky snímku, naopak pomínuty jsou skryté významové vrstvy.“ (Sztompka, 2007, s. 60 – 61)

Jako další metodou jsme zvolili **polostrukturované interview**. Obsahová analýza nám umožnila proniknout, do toho co nám říká fotografie, ale už nám nedokáže vysvětlit např., kde fotografie vznikla, kdo na fotografii je a jaký význam má pro zobrazené osoby, atd.

3.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor se skládá z 9 rodin. Při výběru rodin jsem využila techniku sběru dat tzv. sněhovou kouli, kdy jsem nejprve oslovila své okolí. Nebyl pro nás zásadní věk poskytovatele ani jeho zaměstnání. Proto se ve výzkumném souboru nachází rodiny, které pracují jako zemědělci, dělníci, strojaři atd. S každou rodinou, která byla ochotná se výzkumu zúčastnit, jsem se osobně setkala a podle stanovených kritérií jsem vybrala fotografie nebo jsme se slušnou formou omluvila, že stanoveným kritériím neodpovídají. Takhle jsem navštívila 22 rodin, přičemž 12 rodin odpovídalo mým kritériím fotografie, ale ve třech případech rodina nesouhlasila se zveřejněním a z toho důvodu jsem je vyřadila. Ve všech případech se jednalo o ženy-participantky a především se jednalo o ženy vdovy starší 60 let. Každá poskytla k výzkumu 3-6 fotografií.

Kritéria pro výběr fotografií:

- Na fotografii musí být dítě do 14 let.
- Fotografie by měly zachycovat vícegenerační rodinu.
- Poskytovatel fotografie musí mít vztah k rodině na fotografii.

Tohle kritérium jsme si zvolili z důvodu toho, že fotografie zaznamená minulou realitu, ale už nám neobjasňuje pozadí vzniku fotografie a my jsme se pomocí interview doptávali na ne zcela zjevné skutečnosti ohledně fotografie a z tohoto pohledu je důležité, aby vlastník fotografie měl těsný vztah s lidmi na fotografii.

3.4 Etika výzkumu

Jak bylo zmíněno výše, potom co se mi rodiny ozvaly, navštívila jsem je v jejich domácím prostředí, kde také probíhal rozhovor nad fotografiemi. Domácí prostředí jsme zvolili z toho důvodu, aby se participantky cítily příjemně. Nejdříve jsem je seznámila s tématem mé diplomové práce a vysvětlila jsem jim, jakým způsobem budou fotografie využity, a také jsem je seznámila s etickou stránkou výzkumu.

Jelikož diplomová práce „stojí a padá“ na fotografiích, na kterých jsou vyobrazeni lidé, tak je důležité se zabývat etickou stránkou výzkumu. Po téhle stránce se pohybujeme na „tenkém ledě“ a to z toho důvodu, že fotografie je v obecném kontextu brána jako umělecké dílo a souhlas s jejím uveřejněním by měl poskytnout vlastník fotografie nebo jeho tvůrce, ale na druhou stranu podle nového nařízení evropského parlamentu a rady 2016/679 o ochraně

fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, fotografie musí mít souhlas k zveřejnění, pokud je „zpracovávána zvláštními technickými prostředky umožňujícími jedinečnou identifikaci nebo autentizaci fyzické osoby“. Kvůli rozporu dvou nařízeních, jsem pro pevnou půdu pod nohama navštívila právníka, který mi sdělil, že bych nemusela mít souhlas ke zveřejnění, ale pro klid v duši a mou vlastní ochranu bude lepší mít souhlas. Z toho důvodu jsem navštívila rodinu a požádala je o písemný souhlas ke zveřejnění fotografie - příloha č. 1 Informovaný souhlas. Také jsem rodinu informovala, že fotografie budu analyzovat a popisovat v mé závěrečné práci, která bude zveřejněna v sekci závěrečných prací na webových stránkách univerzity Tomáše Bati a pravděpodobně v národním registru závěrečných prací. Pokud rodina nesouhlasila, tak po domluvě jsem některým rodinným příslušníkům vyobrazených na fotografiích upravila obličej v programu tak, aby je nešlo identifikovat. Pokud ani s tímto nesouhlasili, tak jsem je vyřadila z výzkumu.

3.5 Rodiny a jejich fotografie

Jednotlivé rodiny jsem si označila velkými tiskacími písmeny. Písmena nesouvisí se začátečními písmeny příjmení rodiny, byly vybrány náhodně. U každé rodiny nejprve čtenáři prezentuji všechny fotografie s chronologickým uspořádáním a následně jednotlivé fotografie popisuji.

3.5.1 Rodina K

Tato rodina poskytla 4 fotografie, které jsou pořízené v časovém období od roku 1953-2001. Série fotografií znázorňuje linii nejstaršího dítěte. Scény fotografií se odehrávají v Jihomoravském a Zlínském kraji. Profese členů rodiny jsou řemeslníci (stolařství) a dělníci (v obuvnickém průmyslu, strojírenském průmyslu a automobilovém průmyslu).

Popis jednotlivých fotografií rodiny K

Fotografie č. 1

Na fotografii můžeme vidět usmívající matku, která v náruči drží svou první dceru. Podle slov „majitelky fotografie“ dcera byla vymodlené dítě a z tohoto důvodu připisujeme nadšení matky a její blízký kontakt. Dítě je na fotografii pasivní, čemu se nemůžeme divit, jelikož dítěti je necelý rok. Participantka nám sdělila, že měla ona i její sestra vždy velmi blízký vztah se svou maminkou a to až do její smrti. Také nám řekla, že se s její sestrou nikdy nemusely bát, že by je rodiče fyzicky trestali. Uvedla, že ve většině případů přešlapy dětí řešili rodiče rozhovorem, při kterém se jich ptali, proč to udělali a co je k danému „činu“ vedlo. Poté následoval trest ve formě výpomoci „navíc“.

Fotografie č. 2

Na fotografii se nachází „stařenka“ (což je označení babičky z dřívějších dob) a vedle sebe má dvě dívky. Obě dvě dívky jsou jejími vnučkami. Dívka nacházející se na pravé straně „stařenky“ je dítě z předešlého obrázku. Můžeme vidět, že „stařenka“ drží na klíně malé kotě, o kterém podle prvotní dedukce diskutuje s dívkami. K téhle scéně připisujeme prvotní edukační činnost, která probíhá mimo vzdělávací instituci a to jako mezigenerační vzdělávání. Tahle fotografie vznikla cca v období 1958-1960. Tahle fotografie má pro majitelku fotografie velmi významnou roli a to z toho důvodu, že fotografie byla pořízena půl roku před smrtí „stařenky“. Žena na první pohled vypadá, že je ve věku kolem 80 let, ale dle slov participantky je ve věku 63 let.

Fotografie nám také prozrazuje typické dobové oblečení. Oblečení, které má na sobě „stařenka“ není na tehdejší dobu módní, ale části oblečení jsou pozůstatky kroje - které si ženy do jisté míry upravovaly. Také si můžeme všimnout, že dívka nemá na sobě obuv, což podle slov participantky, bylo z toho důvodu, aby si nezničila boty, ve kterých přicestovala ke „stařence“.

Fotografie č. 3

Na fotografii, je dívka z předešlých dvou fotek už dospělá a drží v náručí své první dítě. Vedle ní sedí její manžel. Scéna se odehrává během společenské události, kterou je Vítání občánků. Tahle „akce“ se dochovala dodnes a je považována za jednu z významných mezníků lidského života. I přesto, že si to dítě neuvědomuje, je to pro rodinu významná událost, při které představují své dítě společnosti, a tímhle aktem je dítě přijímáno do společnosti. Po předložení fotografie jsem se ptala participantky, proč se tváří s manželem, tak sklesle. Na tuhle otázku mi odpověděla, že dítě celou noc proplakalo a že s manželem byli vyčerpaní.

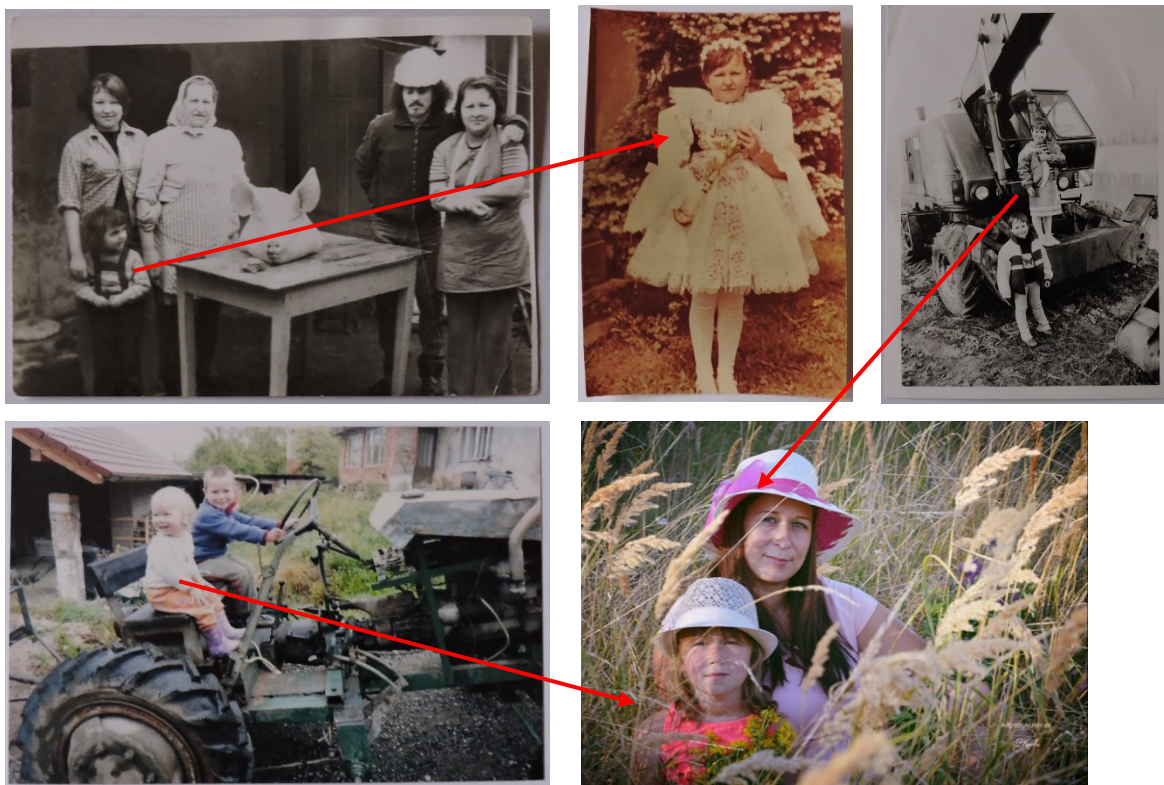

Fotografie č. 4

Na fotografii vidíme usmívající se děvčátko. Tahle fotografie byla pořízená před základní školou v první školní den. Můžeme si všimnout, že má dívka na zádech „aktovku“ neboli školní tašku. V ruce drží tašku, jelikož tahle fotografie byla pořízena v roce 1979 a pro tehdejší dobu bylo typické, že děti do školy nosili plátěné tašky, ve kterých měly cvičební úbor. Také si můžeme povšimnout, že dítě je „nastrojené“. První školní den je pro dítě a jeho rodiče velmi slavný den. Tento den je pro dítě pomyslná startovní čára stát se dospělým. Od tohoto dne dítě bude každé ráno usedat v lavici a učit se psát, číst, počítat a mnoho dalších věcí. U rozhovoru byla přítomná i dcera participantky, která je vyobrazena na fotografií a ta se vyjádřila k fotografii tak, že si na tento den pamatuje, jako kdyby byl „včera“, řekla nám, že se velmi těšila, všichni v okolí ji vyprávěli, jak je to úžasné stát se „školákem“. Také nám sdělila, že tohle nadšení ji vydrželo pouze do druhé třídy.

3.5.2 Rodina S

Tahle rodina poskytla 5 fotografií v časovém rozhraní přibližně 1966 až 2017. Tato série fotografií ze začátku ukazují linii staršího dítěte a posléze přecházíme k nejmladšímu dítěti. V téhle rodině je velká tradice v zemědělství, což také jde výrazně vidět na fotografiích. Fotografie jsou z oblasti Zlínského kraje.

Popis jednotlivých fotografií rodiny S

Fotografie č. 5

Tahle fotografie pochází přibližně z roku 1966. Na fotografii vidíme dospělé osoby a jedno dítě, kteří se fotí během pro tehdejší dobu velmi oblíbené společenské akce „zabíjačka“. Můžeme si povšimnout, že středem pozornosti je hlava mrtvého zvířete, které symbolizuje určitou trofej. Dítě je zde na okraji fotografie, přičemž jeho matka má ruku položenou na jeho pravém rameni, což můžeme považovat za majetnické nebo ochranářské gesto.

Fotografie č. 6

Na fotografii vidíme dívku z předešlé fotografie. Fotografie se týká prvního svátého přijímání. Můžeme usuzovat, že se jedná o křesťansky zaměřenou rodinu. Pokud se nebudeme soustředit pouze na křesťanskou událost, tak si můžeme povšimnout, že dívka je oblečená do kroje. Jak nám sama sdělila participantka, jedná se o kroj, který se využíval jen pro slavnostní příležitosti, jako byla svatba, narozeniny, atd. Participantka zmínila, že se jedná o slovácký kroj, který nerada nosil. Jako důvod uvedla to, že tento kroj je má několik spodnic, fěrtůšek, apod. První svaté přijímání můžeme zařadit mezi slavnostní příležitosti, kterou chce rodina zachytit. Sváté přijímání lze považovat za jednu z prvních velkých zkoušek v životě dítěte.

Fotografie č. 7

Na fotografii nenalezneme dívku z předešlé fotografie, nýbrž její potomky (dceru a syna). Jelikož se jedná o rodinu s velkou tradicí v zemědělství, tak nás táhle fotografie nepřekvapí. Participantka uvádí, že děti už musely od mala pomáhat kolem hospodářství a z toho důvodu jim nebyly zemědělské, ani jiné stroje cizí. V tomto případě se nejedná o spontánní fotku, ale jak nám sdělila participantka, děti zde byly „naaranžovány“, aby tahle fotografie mohla vzniknout. Na první pohled tohle není zjevné, ale po důkladném prohlídnutí si čtenář může všimnout, že dívka má na sobě slavnostnější šaty a chlapec má na sobě tzv. manšestrové kalhoty, které v té době byly považovány za módní hit a lidé si je brali do společnosti, na různé slavnostní příležitosti, atd. Toto oblečení měli na sobě z toho důvodu, že byli na rodinné oslavě.

Fotografie č. 8

Tahle fotografie navazuje na předešlou fotografii, i když se nejedná o stejné děti, ale přesně řečeno jsou to děti dívky, která na fotografii vyobrazené výše stojí na zemědělském stroji.

Tahle fotografie vznikla na rozdíl od předcházející spontánně a ani sama participantka si neuvědomila, že má dvě na sebe navazující fotografie, i když obě jsou jiné. Jak už jsem se dříve zmínila, jedná se o zemědělskou rodinu a proto kontakt se zemědělskými stroji, zvířaty, lidmi, atd. je pro děti „normální“ záležitostí. Tahle fotografie vznikla u babičky dětí (která byla vyobrazena na fotografii č. 7). Čtenáře může napadnout, že se mohlo něco stát, protože chlapec sedí místo řidiče. Na tuhle otázku jsme se také ptala participantky, ale ta mě vyvedla z omylu, když mi sdělila, „...traktor byl zajištěn, neboj a děcka, ty si jen tak hrála, ony si tak většinou hrají, že nám prozkoumávají celý dvůr“.

Fotografie č. 9

Na fotografii můžeme vidět matku s dcerou, které se nechaly fotit v přírodě. Čtenář tuhle skutečnost může připisovat tomu, že se jedná o zemědělskou rodinu, ale tahle fotografie patří k módním fotografiím dnešní doby. Dříve byly tyhle fotografie oblíbené v ateliéru, ale se změnou společnosti fotografové hledali něco jiného, výjimečného a proto začali hledat odlišné prostředí, které je více přirozené a mezi ně patří hlavně fotografování lidí v přírodě. Tahle fotografie patří mezi sérii fotografií, které byly pořízeny právě v přírodě, ale nevznikaly spontánně nýbrž, fotografka si matku s dcerou „nastavila“.

3.5.3 Rodina Š

Tato rodina poskytla 4 fotografie. U první a nejstarší fotografie si participantka není jistá, kdy přesně vznikla, jediné co ví je, že tato fotografie pochází z počátku 20. století.

Popis jednotlivých fotografií rodiny Š

Fotografie č. 10

Tuto fotografii lze považovat za nejstarší fotografii v této práci. Participantka, která mi ji poskytla, mluví o téhle fotografii tak, že se jedná o „raritu“ v její rodině. K této fotografii přistupují jako k něčemu, co by se mělo předávat z generace na generaci. Z těchto fotografií fotografie sledujeme linii nejmladší dívky, která stojí po naší pravé ruce před otcem. Tahle fotografie je typická rodinná portrétová fotografie z přelomu 19. a 20. století. Bohužel, participantka nezná přesný rok pořízení. Ve středu fotografie sedí matka a otec, vpředu jsou mladší děti a v pozadí se nacházejí starší děti. Fotografie vznikla v ateliéru. Pro některé čtenáře může být překvapující počet dětí na fotografii, ale není to nic neobvyklého, v dřívějších dobách vysoký počet dětí nebylo nic překvapujícího.

Fotografie č. 11

Na fotografii můžeme vidět potomky dívky, z předešlé fotografie. Můžeme si všimnout, že se jedná o dvojčata, což v této rodině nebylo poprvé. Podle slov participantky rodina bydlela na vesnici a i když se už jedná o 20. století, tak dvojčata byla stále považována za špatné znamení.

Fotografie č. 12

Na fotografii je dívka z předcházející fotografie jako mladá matka. Ze zadní strany fotografie bylo napsáno, že fotografie je pořízená z návratu oslavy 50 let. Participantka neví, o koho se jednalo a z jakého důvodu byla tahle fotografie pořízená. Nemůže si to pamatovat, protože participantka se objevuje na fotografii jako dítě. Pro participantku má tahle fotografie výjimečný význam a to z toho důvodu, že má spoustu fotografií s matkou, ale všechny jsou fotografovány od roku dvou let, ale z dřívějších dob má jenom tuhle jednu. Když jsem si ji půjčovala, tak participantka mi kladla na srdce, abych ji opatrovala.

Fotografie č. 13

Na fotografii můžeme vidět participantku a jejího druhého mladšího sourozence. Při téhle fotografii se participantka rozprávěla o svém dětství, které strávila se svým mladším bratrem, ale ten nebyl jediný její sourozenec. Když byla v období puberty, tak se jí narodila mladší sestra. Dále se vyjádřila, že na fotce můžeme vidět, jak měli blízko se svým bratrem, ale se sestrou takový vztah neměly. Při otázce, co pro ni tahle fotografie znamená mi

odpověděla, že nemá k této fotografii nějak velký vztah, ale líbí se jí, jak jsou, „...roztomilí...“, také se o fotce vyjádřila, že je to fotografie do rámečku.

Fotografie č. 14

Na fotografii je dívka z předešlé fotografie už dospělá, se svými třemi dětmi a manželem. Fotografie vznikla během vánočních svátků. Můžeme si všimnout náznaků nezvyklého chování manžela a otce rodiny. Jak mi bylo sděleno, otec byl pod vlivem psychoaktivních látky. I když fotografie vznikla během Vánoc, tak si můžeme zpozorovat, že se tu neobjevují žádné symboly typické pro Vánoce. Domnívala jsem se, že třeba rodina neslaví Vánoce, ale tohle tvrzení mi participantka vyvrátila. Sdělila mi, že ráda slaví Vánoce, ale už si nepamatuje, proč tu nemá žádné Vánoční symboly. Děti na fotografii působí strnule a zamlkle. Participantka zvolila tuhle fotografii z důvodu, že je pro ni vzácná v tom smyslu, že jsou na ni všichni členové rodiny.

3.5.4 Rodina R

Tahle rodina poskytla 5 fotografií, které jsou přibližně v časovém rozmezí od roku 1955 až do roku 2008. V této rodině sledujeme linii nejmladších dětí přesněji mladších děvčat. Zaměstnání žen ve sledované linii je velmi různorodé. Můžeme se setkat se zaměstnáním dělnice ve strojírenském průmyslu, ale také například s prodejní asistentkou. Fotografie byly pořízeny na území Zlínského kraje.

Popis jednotlivých fotografií rodiny R

Fotografie č. 15

Na fotografii jsou dvě děti se svým stařečkem (staré označení dědečka). Podle slov participantky vznikla tahle fotografie během období prázdnin. Při pohledu na fotografii, participantka sdělila, že si na tohle období vzpomíná jako na nejšťastnější chvílky ve svém životě, což dokazuje i výrazy na fotografii ale také radost a veselí vyzařující z fotografie. Dále také vzpomínala, že během prázdnin pomáhaly staříčkovi se zvířátky a prozkoumávala staré „poklady“ na půdě.

Fotografie č. 16

Na fotografii je dívka z předešlé rodiny se svými rodiči a tetou, která k rodině přijela na návštěvu. Podle sdělení participantky se jedná o fotografii, která byla pořízená během nedělního odpočinku. Také jsem se dozvěděla, že se takhle rodina fotografovala pokaždé,

když k nim přijela „vzácná“ návštěva. Na fotografii si můžeme všimnout typického baťovského domu.

Fotografie č. 17

Na této fotografii vidíme dívku z předešlé fotografie. Můžeme si povšimnout, že je již dospělá a společně se svým manželem se účastní vítání občánků. Jak už jsem zmínila při předešlé fotografii se stejným motivem, jedná se o tradiční sociální událost.

Fotografie č. 18

Fotografie byla pořízená během narozenin dívky, která byla vyobrazená na předešlé fotografii jako „vítané“ dítě. Můžeme si povšimnout stejného pozadí, jako na předcházející fotografii, což je způsobeno tím, že se jedná o tzv. „baťovi domy“, které jsou stejné, i když rozdíl od této fotografie a předešlé fotografie tvoří několik kilometrů. Na fotografii je dívka s dortem, z fotografie můžeme vypořadovat, že dívka oslavuje tři roky. Narozeninový dort je na dřevěné stoličce, umístěné ve venkovních prostorech. Narozeninová oslava probíhala „venku“ z toho důvodu, že se dívka narodila v letních měsících a takhle strávené narozeniny rodině více vyhovují.

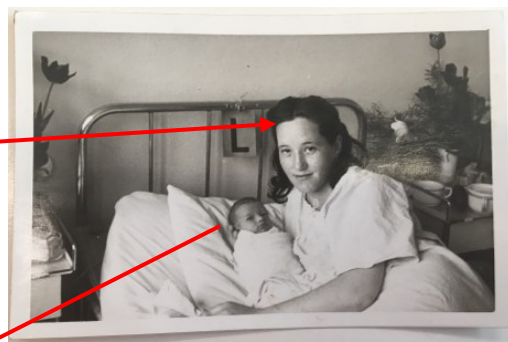

Fotografie č. 19

Tato fotografie také zaznamenává rodinou oslavu nejmladší dcery. Dospělá žena na fotografii je dívka z předešlé fotografie. Také se tu objevuje symbol narozenin, což je narozeninový dort. Vidíme, že nejmladší dcera slaví dvouleté narozeniny.

3.5.5 Rodina N

Tato rodina propůjčila 3 fotografie v časovém rozmezí 1954 – 1985. Fotografie vznikly na území Zlínského kraje až na jednu výjimku, která vznikla na rodinné dovolené v Bulharsku. Rodinní příslušníci mají povolání jako řidič/ka trolejbusu, tlumočnice z německého a anglického jazyka a také pracují jako dělníci.

Popis jednotlivých fotografií rodiny N

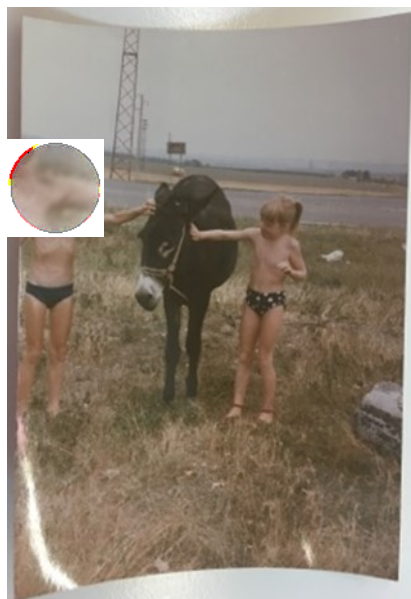
Fotografie č. 20

Na fotografii můžeme vidět matku se dvěma dětmi během pobytu v přírodě. Podle slov participantky chodila takhle s rodiči ven, kdy si hrála se starším bratrem, a rodiče odpočívali. Fotografie vznikla při odchodu. Uvedla, že na tyhle chvíle ráda vzpomíná. Nazývá toto období jako „bezstarostné“. Participanta uvedla, že se jí líbilo, jak si rodiče udělali vždy čas pro rodinu a nikam nespěchali, také nám řekla, že tu klidnou atmosféru se jí nikdy nepovedlo vytvořit v její domácnosti a to ji mrzí.

Fotografie č. 21

Tato fotografie byla pořízena v porodnici. Ze zadní strany fotografie jsem mohla vidět to, že fotografie nese prvky pohlednice. V minulosti ještě nebyly sociální sítě a jediný způsob jak sdílet s rodinou přírůstek do rodiny byl přes pohlednice nebo dopisy. Jak mi bylo sděleno, proto tahle fotografie vznikla v několika kopiích, aby je mohli rozeslat rodině a příbuzným a tak je informovat o radostné události. Participantka měla vícero fotografií z nemocničního prostředí, ale tuhle vybral z toho důvodu, že na ni vypadá nejlépe. Participantka při pohledu na fotografii začala vzpomínat na těhotenství, na porod a také mi sdělila, že nevěděla jak má dítě správně držet a bála se, aby mu neublížila, což je u prvorodiček obvyklé.

Fotografie č. 22

Na fotografii můžeme vidět děti, jak hladí osla. Tato fotografie vznikla na dovolené u moře. Bylo to poprvé, co se rodina dostala k moři. Participantka také uvedla, že tehda musel „oběhat“ mnoho úřadů než ji cestu povolili. Pro děti i pro dospělé to bylo poprvé, co hladili a viděli na živo osla. Participantka mi řekla, že osla viděla do té doby vždy jen o Vánocích jako figurku v betlému. Také mi sdělila, že to byla spontánní reakce dětí, kdy se k oslu rozběhly a v tom momentě neřešily, jestli je nebezpečný.

3.5.6 Rodina L

Od této rodiny mám k dispozici 4 fotografie. Rodina mi byla ochotna propůjčit více fotografií, ale fotografie ty však nebyly použitelné z toho důvodu, že byly zničeny povodní. Fotografie jsou špatně čitelné, ale i tak mají pro rodinu velkou hodnotu a proto si je nechávají, ale pro potřeby výzkumu jsou nevhodné. Propůjčené snímky byly pořízeny v časovém rozpětí od roku 1975 až do roku 2010. Vyobrazení členové rodiny pracují jako dělníci v automobilovém průmyslu.

Popis jednotlivých fotografií rodiny L

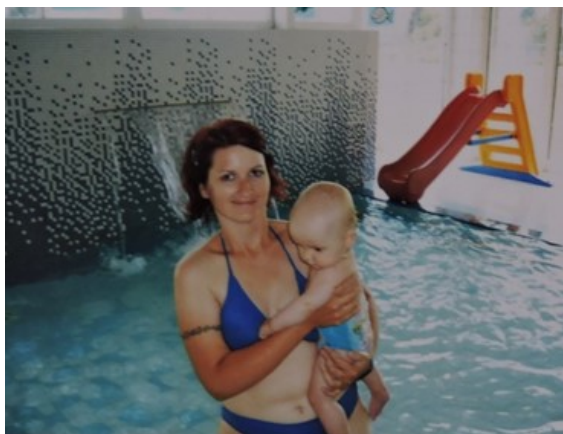
Fotografie č. 23

Na fotografii vidíme slavnostní příležitost jako je vítání občánků, jak už jsem dříve zmínila, jedná se o prezentaci dítěte ostatním členům společnosti. Na téhle fotografii, ale můžeme vidět jiný průběh téhle slavnostní události. Na předcházejících fotografiích z vítání občanů jsme si mohli všimnout, že v řadě za sebou seděli rodiče a jejich dítě nebo děti. V tomto případě to tak není, v první řadě sedí matky a novorozené děti a za nimi v druhé řadě sedí otcové. Na tuhle skutečnost jsme se doptávala participantky, ale ta odpověděla, že neví proč to tak je.

Fotografie č. 24

Na téhle fotografii se nám opakuje motiv prvního svatého přijímání. Jak mi participantka vysvětlila, drží v ruce svíčku, kterou dostala, když byla křtěná při narození a kterou si musí uchovat k prvnímu svatému přijímání. Jak si můžeme povšimnout, je participantka oblečená do slavnostního oblečení, ale už se nejedná o lidový kroj nýbrž o slavnostní šaty, tuto skutečnost můžeme připisovat tomu, že tahle rodina nežije na vesnici, jak tomu bylo u předcházející fotky ze svatého přijímání, ale žijí ve městě.

Fotografie č. 25

Fotografie byla pořízena během volnočasové aktivity rodiny v zábavním centru aquapark. Rodina zde strávila celý den, kde navštívili různé atrakce, ale podle slov participantky hlavně čas strávili na místě určeném dětem, kde také tato fotografie vznikla. Tuhle fotografii mi rodina propůjčila, protože to byl první den, kdy s dítětem navštívili aquapark.

Fotografie č. 26

Tahle fotografie je jedna ze série ateliérových fotografií. Důvodem vzniku bylo, že participantka chtěla využít jako dekoraci do obývacího pokoje, ale žádné se jí nelíbili a proto se dohodla s kamarádkou, která ji a její rodinu vyfotografovala v ateliéru. Participantka uvedla, že polohy si vybírali s manželem a s dětmi samy. Nelíbilo se jim, když měly jejich děti sedět nebo stát vedle nich nebo před nimi a z toho důvodu zvolili tuhle pozici. Participantka mi sdělila, že tahle pozice jí případně nejlepší, že jsou na stejné úrovni jako její děti.

3.5.7 Rodina J

Od této rodiny máme propůjčené 4 fotografie. V časovém rozmezí přibližně od roku 1953 do 1980. Participantka neví přesně, kde první fotografie vznikla a to z toho důvodu, že se rodina několikrát stěhovala, než se usadila ve Zlínském kraji. Po rozhovoru s participantkou jsem se dozvěděla, že při častém stěhování se rodina živila tím, co na daném místě vypěstovala a prodala na trhu. Poté co se usadili, tak členové rodiny si našli práci jako dělníci v automobilovém průmyslu. Další členové rodiny pokračují ve stejné pracovní linii.

Popis jednotlivých fotografií rodiny J'

Fotografie č. 27

Tato fotografie je pro rodinu velmi vzácná, podle slov participantky je tohle asi jediná fotografie, na které je její maminka s babičkou. Můžeme si povšimnout, že paní na fotografii je odlišné národnosti. Během rozhovoru jsem se chtěla doptat na podrobnější informace, ale participantka mi sdělila, že ani ona sama neví, odkud přesně prababička pochází. Sdělila mi, že se s prababičkou nikdy nesešla. Uvedla mi, že ji tato skutečnost až do nynější doby nijak nezajímala. K této fotografii se participantka vyjádřila, že si pamatuje, jak ji babička povídala o tom, že její maminka musela od rána do večera „dřít“ na poli, aby uživila rodinu. Také mi sdělila, že ji bylo řečeno, že prababička na fotografii měla kolem 65 let.

Fotografie č. 28

Na fotografii je dítě z předešlé fotografie už dospělé. Vznikla během narozenin mladšího dítěte. Originální fotografie je několikrát překládaná a také je rozmazaná a proto při oskenování nejde, tak jednoznačně poznat, že se jedná o narozeniny. Můžeme si povšimnout, že fotografie vznikla v domácím prostředí.

Fotografie č. 29

Tato fotografie vznikla při příležitosti setkání rodinných přátel. Jak nám sdělila participantka, tak se při takovém fotografování nudila, což je lehce rozeznatelné z fotografie. Tyhle momentky jsou oblíbené i do dnešní doby, kdy si lidé, chtějí zaznamenat příjemně strávené chvíle se svými blízkými, přáteli, apod. Na fotografii můžeme vidět, dospělé osoby, které se usmívají, objímají se, ale při pohledu na děti, vidíme, že se „nudí“.

Fotografie č. 30

Na téhle fotografii vidíme ženu z předešlé fotografie (fotografie č. 29, žena s dlouhými černými vlasy), která tu už není vyobrazená se svým dítětem, ale vnukem. V popředí fotografie jsou housata a žena s dítětem jsou v pozadí. Můžeme si povšimnout zvednutého ukazováčku, který nám participantka vysvětlila tak, že babička vnukovi, vysvětlovala, že nesmí housata provokovat.

3.5.8 Rodina A

Od této rodiny mám k dispozici 4 fotografie, které byly vytvořeny v časovém rozpětí od roku 1924 do roku 1990. Tahle rodina byla jiná než ostatní rodiny, od kterých mám fotografie a to ve smyslu, že rodiny většinou nechtěly mluvit o negativních zážitcích a emocích, co panují v rodině, ale právě tahle rodina dokázala otevřeně mluvit o všem špatném i dobrém co se jim dělo a děje. Členové rodiny se živili řemeslnou prací nebo byli spisovatelé. Participantka je v invalidním důchodě, ale chodí dělat dobrovolnici do psího útulku a také je zapojena do programu, který napomáhá dětem z dětských domovů integrovat se do společnosti. Fotografie byly vytvořeny ve Zlínském kraji.

Popis jednotlivých fotografií rodiny A

Fotografie č. 31

Tato fotografie byla pořízena v roce 1924, na fotografii si můžeme všimnout dvou dívek, starší dívka je zamračená a to z toho důvodu, že mladší dívka dostala panenku a starší dívka dostala „pouze“ hračku ve tvaru vajíčka. Podle slov participantky, to tak bylo pokaždé, že mladší sestře její maminky se ustupovalo a to i když už byla dospělá.

Fotografie č. 32

Na fotografii je starší dívka z předešlé fotografie už dospělá žena se svým manželem a jediným dítětem. Participantka mi uvedla, že její maminka má na fotografii kolem čtyřiceti let, také nám sdělila, že na to že byla její maminka ve vězení, za proti politickou aktivitu, tak vypadala mladě a svěže. Dítě na fotografii je jedináček a jak nám uvedla participantka tak, jak se říká, splnili je vše, co ji na očích viděli.

Fotografie č. 33

Na fotografii je dcera z předešlé fotografie o něco starší. Jedná se o fotku z prvního svatého přijímání. Rodina je velmi křesťansky založena a to z toho důvodu, že matce, co je na

fotografii, víra a modlitby pomohly přečkat pobyt ve vězení. Participantka také uvedla, že má mnoho fotografií se svou matkou, ale vybrala tuhle kvůli křesťanskému motivu.

Fotografie č. 34

Zde je dívka z předešlé fotografie dospělá se svými potomky, starším synem a mladší dcerou. Fotografie je z narozenin staršího syna, který slaví osmé narozeniny. Tahle fotografie se stala důležitou během našeho rozhovoru, kdy mi participantka sdělila, že se snažila najít nějakou společnou fotografii s oběma dětmi, ale nic nemohla najít až na tuhle jedinou.

3.5.9 Rodina V

Rodina poskytla 5 fotografií v časovém rozmezí od roku 1950 až do roku 2001. V rodině sledujeme nejdříve nejmladší linii, která přechází na nejstarší dítě. Členové rodiny pracovali pro nejznámějšího zlínského podnikatele Tomáše Bati, jejich náplní práce bylo šití bot. Žena z v pořadí třetí pracovala nejdříve, také jako „šička“, ale později začala pracovat jako administrativní pracovník ve vodárenské společnosti. Poslední dítě v linii stále studuje vysokou školu. Fotografie byly pořízeny ve Zlínském kraji. Rodina je křesťansky založená, i když to nemůžeme z fotografií zřetelně vyčíst.

Popis jednotlivých fotografií rodiny V

Fotografie č. 35

Jak si můžeme všimnout, fotografie pochází z období Vánoc. Pro rodinu je tohle období velmi významné a to nejen z toho důvodu, že se schází jako rodina a stráví společné chvíle, ale jak už jsem výše předepsala rodina je křesťansky zaměřená. Můžeme říct, že nepatří mezi ortodoxní věřící, ale i tak křesťanské zvyklosti i přes nepřítel společnosti striktně dodržuje.

Fotografie č. 36

Na fotografii vidíme dívku z předchozí fotografie jako mladou ženu se svými dětmi. Fotografie vznikla v parku během návratu z rodinného výletu do Zoo Lešná ve Zlíně. Participantka uvedla, že každou neděli strávili rodinný čas někde na výletě nebo návštěvě.

Fotografie č. 37

Tato fotografie byla pořízena během Vánoc, a jak jsem už výše zmínila, rodina je křesťansky založená a Vánoce jsou jedny z důležitých křesťanských svátků, které nemohou opomenout zachytiti na fotografii. Jak si můžeme povšimnout, fotografie je aranžovaná tak, aby zachytila symbol Vánoc.

Fotografie č. 38

Na fotografii je dívka z předcházející fotografie starší se svým mladším bratrem. Fotografie vznikla o Vánocích a můžeme si povšimnout, že z fotografie vyřazuje šťastná nálada dětí. Sourozenci na fotografii mají blízký vztah, podle slov participantky jim tento vztah přetrval do dospělosti.

Fotografie č. 39

Na téhle fotografii vidíme dceru dívky z předcházející fotografie. Jak si můžeme všimnout, dívka má na zádech aktovku a je slavnostně ustrojená. Je to z toho důvodu, že půjde první den do základní školy. Fotografie byla pořízena v předvečer prvního školního dne.

3.6 Analýza dat

Po výběru fotografií, které jsem vybrala pomocí výše stanovených kritérií, následovalo chronologické seřazení fotografií. Dále jsem si jednotlivé fotografie rozložila tak, aby v jednom řádku z prava do leva byla pouze jedna rodina, kdy na pravé straně byly nejstarší a na levé nejmladší fotografie. Nejdříve jsem se na fotografie pouze dívala a hledala společné vizuální prvky, které jsem si písemně zaznamenávala. Ze záznamu jsem vytvářela jednotlivé kódy, které jsem dále shluškovala do významově stejných skupin, ze kterých jsem vytvořila podkategorie. Dále jsem vzniklé podkategorie sloučila do jednotlivých kategorií.

Celkově vznikly 4 významové kategorie:

1. Postavení dítěte v rodině
2. Životní mezníky dítěte / dětství
3. Vzdělávání
4. Historie rodiny

Těmto kategoriím se budu věnovat v následující kapitole, kde je budu interpretovat.

4 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ

V této části práce představuji interpretace z obsahové analýzy fotografie. Tato kapitola se skládá z významových kategorií. Můžeme si povšimnout, že celkem vznikly 4 významové kategorie, které budou dále jednotlivě interpretovány.

4.1 Postavení dítěte v rodině

Jedna z možností, jak můžeme vnímat dítě na rodinné fotografii je vztah dítě – dospělý, což je také dominantním vizuálním prvkem této kategorie. Uvádíme dítě – dospělý z toho důvodu, že se nám ve fotografiích objevují vztahy dítě – rodič a dítě – prarodič. Vztah dítě – dospělý probíhal na fotografii ve třech možnostech a to „dítě jako panenka“, „dítě jako malý dospělý“ a „dítě jako partner“, kterým sedále věnujeme dále.

4.1.1 Dítě jako panenka

Tahle podkategorie je charakteristická tím, že se na fotografiích objevoval vztah dítě – dospělý jako ochránářský, pečovatelský, obdivný atd. Tak jako malé dívky se strachují o svou panenku, tak si můžeme povšimnout, že matky zaujímají ve většině případu ochránářský vztah k dítěti, příkladem nám může být fotografie č. 21. Fotografie je pořízena v porodnici. Matka je v takovém postavení, že kdyby dítě někdo nebo něco ohrožoval, tak je připravená kdykoliv dítě schovat v náručí.

Jako druhým vizuálním prvkem jsme do této podkategorie zařadili přibližný věk dítěte, jedná se o děti novorozeneckého a kojeneckého období. Tyto dvě období byly často znázorňované na fotografiích. Jednalo se ve většině případů o prvorozené děti a tak je logické, že rodiče neměli dostatek zkušeností s výchovou dětí a proto k dětem přistupují opatrně, nadměru je chrání, jsou hned nablízku, když si dítě vynucuje pozornost, atd. Rodiče tohle období velmi často zaznamenávají pomocí fotografií i z toho důvodu, že chtějí v budoucnu ukázat svým potomkům, jak vypadali a chtějí zachytit jejich vývoj, který v tomto období probíhá rychle.

4.1.2 Dítě jako malý dospělý

V této podkategorii se objevuje vztah dítě – dospělý tak, že dospělý je nadřazený dítěti. Typickými fotografiemi pro tuhle podkategorii jsou starší fotky, jako je č. 11. Můžeme si povšimnout, že dítě není středem fotografie, ale spíš jeho postavení je na okraji fotografie což, je také symbolické postavení v rodině. V těchto případech rodina, stále považuje dítě za malého dospělého a své potřeby nadřazuje nad potřeby dítěte.

Typickým vizuálním prvkem pro tuhle podkategorii je oblečení dětí. Děti v této kategorii nosí oblečení, které jsou zmenšeninou oblečení pro dospělé např. sako, kravata, atd.

4.1.3 Dítě jako partner

Pro tuhle podkategorii je typické aktivní dítě. S dospělým má partnerský vztah. Do téhle podkategorie většinou zapadají rodiče, kteří mají své dítě vymodlené např. fotografie č. 24 nebo č. 1. Na těchto fotografiích si můžeme všimnout, že matky se usmívají a můžeme si troufnout po rozhovoru s participantkami říct, že jejich matky byly velmi šťastné, že se mohli stát matkami. Do této podkategorie také řadíme fotografii č. 30 a to z toho důvodu, že se rodiče snižují na úroveň dítěte a děti jsou umístěny mezi rodiči, což značí, že mají k dětem partnerský vztah.

4.2 Životní mezníky dítěte / dětství

Pro tuhle kategorii jsou charakteristické vizuální prvky symbolizující společenské a sociální události. Nejčastějšími událostmi, kvůli kterým jsou děti zobrazovány na fotografii, jsou narozeniny, vítání občanů, Vánoce, První svaté přijímání.

4.2.1 Narozeniny

Narozeniny mají dlouholetou tradici už od dob starověku. Je to příležitost k tomu, aby se rodina sešla a „uctívala“ jednoho člověka, který má právě narozeniny. Tento den je pro každého významným dnem, je to den, kdy se lichočí lidskému „já“. Lidé chtějí tyhle vzpomínky zaznamenat pro budoucnost, proto se velmi často fotografují děti, již od nejtútlejšího věku. I my jsme mohli zpozorovat, že děti jsou velmi často zobrazovány na narozeninových fotkách. Také po hlubším prozkoumání si můžeme všimnout, že téměř ve všech případech se na fotografiích objevuje dort se svíčkami. Svíčky jsou pozůstatkem z dob starověkých, kdy se uctívali bohové, také zde vznikla pověra, že pokud z sfoukneme všechny svíčky na dortu a budeme si něco přát, že se nám to vyplní. Narozeniny jsou slavnostní událostí, proto jsou děti oblékány do slavnostního oblečení.

4.2.2 Vánoce

Jako další společenskou událostí jsou Vánoce. Vánoce společně s narozeninami jsou velmi často zobrazovány na fotografiích a nechybí v žádné rodině. V dnešní době Vánoce dostávají jiný rozměr a v mnoha případech se už nejedná pouze o křesťanskou událost, ale o společné chvíle s rodinou.

4.2.3 Vítání občánků

Táhle událost už je méně zaznamenávaná na fotografiích, ale vůbec není méně cenná než narozeniny a Vánoce. Můžeme vítání občanů vnímat jako prezentace našeho potomka zbytku společnosti. I když je to velká událost pro rodiče a rodinu dítěte, tak během této „oslavy“ je dítě pasivní ve smyslu, že si z vítání nic nepamatuje a z tohoto důvodu vznikají tyhle fotografie, kdy převážně matky rády ukazují svým potomkům, jak byly malé a jak jim to slušelo, apod. Vítání občánků mělo v komunistických zemích nahradit církevní křest a cílem bylo vytvořit koordinovanou občanskou alternativu. V dnešní době je tohle z jedné velmi populárních událostí.

4.2.4 První svaté přijímání

Křesťanství je v naší kultuře už mnoho století zakořeněné a první svaté přijímání je jednou z velkých událostí v životě dítěte. První svaté přijímání můžeme považovat, za jednu z velkých zkoušek v životě dítěte, protože dítě přistoupí k prvnímu svatému přijímání, tak musí projít dvouletou výukou náboženství. I když se během totalitního režimu snažili, křest a první svaté přijímání potlačit, tak se i přes tyto snahy pro lidi, tohle zůstalo důležitým symbolem, a z toho důvodu jsou děti velmi často vyobrazovány, aby měly na tuhle velkou událost doživotní památku.

4.3 Vzdělávání

Tato kategorie vznikla z kódu, které se zaměřují na vzdělávání. Vzdělávání probíhá celý život, ale ve fotografiích jsme našli dvě významné etapy vzdělávání a to mezigenerační učení, které probíhá mezi dětmi a prarodiči a první školní den.

4.3.1 Mezigenerační vzdělávání

Fotografie dokazují, že dítě a jeho poznání ovlivňují nejen rodiče a škola, ale také prarodiče. Na fotografiích, které jsem měla k dispozici, probíhá mezigenerační učení převážně nad přírodovědnými tématy. Mezigenerační vzdělávání probíhá už od počátku lidstva, kdy se jedinci učili nápodobou od starších a zkušenějších jedinců. Důležitost mezigeneračního vzdělávání také dokazují společnosti, které nás upozorňují, že jejich produkt je ten nejlepší, protože se receptura, postupy, atd. dědili z generace na generaci. Také léčitelství je toho důkazem, protože když lékařství bylo ještě v „plenkách“, tak se zkušenosti s bylinkami a různými léčitelstvími postupy dědily z matky na dceru.

4.3.2 První školní den

Fotografie zařazené do této podkategorie dokazují, že si lidé začali uvědomovat důležitost vzdělávání a také toho, že je to velký krok pro dítě. V mnoha rodinách nepovažují vstup do mateřské školy, tak zásadní jako vstup do základní školy. Vstupem do základní školy se mění i rodina. Rodina má najednou povinnost s dětmi psát úkoly, dohlížet, jestli se učí, zajímat se o prospěch dítěte, atd. Se vstupem do základní školy je také spojen rituál zápisu do první třídy.

4.4 Dítě v historii rodiny

Jednou z možností co můžeme na fotografiích analyzovat je i proměna dítěte v rodinné historii, což je naše poslední kategorie, kterou jsme na fotografiích. Po analýze jsme došli k závěru, že v historii rodiny se měnilo

4.4.1 Odlišný pohled na dítě

Při analýze se nám nejčastěji objevovaly kódy postavení dítěte v rodině, ve vztahu dítě – dospělý, jsme se už výše zmiňovali v samostatné podkapitole, ale i tenhle prvek se objevuje v historii rodin. Od dítěte, které je vytlačováno na okraj fotky jsme mohli zaznamenat, že čím mladší fotografie, tím se měnilo postavení dítěte, kdy se začalo objevovat v partnerském postavení s dospělými.

4.4.2 Od strohé pózy k uvolnění

Historii rodiny si můžeme všimnout, že prochází celkový postoj rodiny, nejedná se zde o vztah dítě – dospělý, ale o celkový postoj rodiny, která přechází ze strohé pózy k uvolněnému postoji. Jako příklad můžeme uvést rodinu V, u které vidíme postupný přechod.

5 SHRnutí VÝSLEDKŮ

Závěrem lze konstatovat, že nejvýraznějším prvkem je vztah dítě a dospělý, kdy jsme si mohli všimnout, že se tento vztah mění a nezůstává pouze u „malého“ dospělého, ale posunuje se o úroveň výš, kdy můžeme vnímat vztah dítě a dospělý na úrovni partnerského. To nám nasvědčuje, že rodiny jsou více nebo méně ovlivňovány teoriemi dětství a ne všechny rodiny považují dítě za nedokonalého dospělého. U některých rodin se objevují prvotní náznaky dítěte jako aktéra svého vlastního poznání. V českém kontextu je táhle cesta k aktérství v rodinách ještě na dlouhou trať a změna začíná u budoucích učitelů, kteří půjdou do praxe a mohou formovat nahlížení na děti u rodičů a širší veřejnosti. A jak uvádí Stockall & Davis (2011) pokud budoucí učitelé vidí děti jako „malé dospělé“ a nevidí důvody k pochybnostem, tak jejich přístup nebude směřovat k aktérství. Proto je nezbytné, abychom budoucím učitelům poskytli příležitost, aby změnili své nahlížení na děti, pokud na ně pohlíží jako na nedokonalé dospělé.

Fotografie a její technologie se mění a budou se nadále měnit, ale obrazová složka rodinných fotografií zůstává nezměněna. Rodiny budou stále fotografovat stejné události, které mají pro rodinu význam a jak jsme se mohli přesvědčit, mezi takové události budou vždy patřit narozeniny, Vánoce, první svatě přijímání, vítání občanů a také první školní den.

První školní den je pro rodinu stále považován za velmi významnou událost, kterou chtějí zdokumentovat. Jedná se o vstup dítěte do základní školy. Pro zpeřtění přechodu z předškolního vzdělávání do primárního vzdělávání musí spolupracovat nejen mateřská a základní škola, ale hlavně rodiče. Základní školy pořádají tzv. zápis do první třídy, kde děti plní různé úkoly a učitelé základní školy si takhle „testují“ jejich připravenost na vstup do primárního vzdělávání. Tenhle rituál si rodiče často dokumentují pomocí fotografií a videí a pak následuje první školní den, který nemůže zůstat bez fotografování. Ve společnosti je tenhle „krok“ dítěte považován za jeden z nejdůležitějších málo, který rodič prožívá, že dítě začíná chodit do mateřské školy. Ale k tomu, že společnost považuje vstup do primárního vzdělávání za něco výjimečného, napomáhají i samy učitelé. Mnohokrát můžeme slyšet z úst učitelů *„musíš to zvládnout sám, už jsi školák“* a podobné výroky.

ZÁVĚR

Od počátku lidských dějin se měnil pohled na dítě a dětství. Do 19. století postoj k dítěti a dětství byl, zaznamenám pomocí malby nebo písemných pramenů, které nebyly tak věrohodné z toho důvodu, že byly subjektivně zabarvené. Až vznik fotografie dokáže zachytit přítomnou realitu. Pro dobrou dostupnost a lehkým technický zacházením s fotoaparátem se stala fotografie oblíbenou i v rodinách.

Hlavním cílem diplomové práce bylo analyzovat dítě na rodinných fotografiích se záměrem zachytit výchovnou, kulturní a sociální charakteristiku rodiny a doby. V teoretické části bylo popsáno co je to fotografie, jak ji dva vybraní autoři vymezují a co je to rodinná fotografie. Dále jsme se zabývali dítětem a dětstvím ve výchovných koncepcích v různém historickém období. Teoretická východiska zakončujeme podkapitolou Nová sociologii dětství, která je poměrně mladým proudem a v českém kontextu se objevuje teprve poslední dvě dekády a pohlíží na dítě jako na subjekt společnosti.

Empirická část byla prováděna prostřednictvím obsahové analýzy fotografie se zaměřením na vizuální prvky, pro doplnění obsahové analýzy byl zvolen polostrukturované interview, který pomohl proniknout do hlubšího významu fotografie. Odpovídal na otázky, které nejsou na první pohled zjevné např.: kdo je na fotografii, jaký význam má fotografie pro rodinu, proč fotografie vznikla? Výzkumným vzorkem bylo 9 rodin, které propůjčily pro potřebu výzkumu 3-6 rodinných fotografiích. Fotografie byly vybírány pomocí 3 stanovených kritérií. Po výběru byly fotografie setříděny chronologicky a následně jsem využila otevřené kódování. Z otevřeného kódování vznikly podkategorie, které byly dále sloučeny do 4 významových kategorií a to „Postavení dítěte v rodině“, „Životní mezníky dítěte/ dětství“, „Vzdělávání“, „Dítě v historii rodiny“.

Z výzkumných zjištění vyplynulo, že na dítě se stále pohlíží jako na nehotového dospělého, ale i když tyhle fotografie převládali, začaly se objevovat fotografie, kde je na dítě nahlíženo jako na partnera. Můžeme to považovat za první posun od chápání dítěte jako objektu společnosti k nové teorii dětství známé jako Nová sociologie dětství.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Anděl, J. (2012). *Myšlení o fotografii*. Nakladatelství Akademie múzických umění ve spolupráci s Grantovou agenturou České republiky.
- [2] Alanen, Leena. Rethinking Childhood. *Acta Sociologica*. 1988, 31, 53, s. 53-67. Dostupný také z WWW: <<http://asj.sagepub.com/content/31/1/53>>.
- [3] Barthes, R. (2005). *Světlá komora: poznámka k fotografii* (Vyd. 2.). Praha.
- [4] Buhler-Niederberger, D. *Introduction : Childhood Sociology: Defining the State of the Art and Ensuring Reflection*. *Current Sociology*. 2010, 58,
- [5] Gavora, P., & Wiegerová, A. (2015). Conceptualisation of the Child and Childhood by Future Pre-School Teachers. *Pedagogika*, (5), 502-515.
- [6] GAVORA, P. Preschool children in book- reading situations with parents: The perspective of personal agency theory. *Studia paedagogica*. 2016, vol. 21 (4).
- [7] Hábl, J., & Janiš, K. (2010). *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus
- [8] Hejlová, H., Opravilová, E., Uhlířová, J., & Bravená, N. (2013). *Nahlížení do světa dětí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.
- [9] James, A., & Prout, A. (Eds.). (1990). *Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.
- [10] Johnson, W. S., Rice, M., & Williams, C. Mulligan, T., & Wooters, D. (Eds.). (2010). *Dějiny fotografie: od roku 1839 do současnosti*. V Praze: Slovart.
- [11] Kuhn, A. (2002). *Family secrets: acts of memory and imagination* (New ed). New York: Verso.
- [12] Mayall, B. (2002). *Towards a sociology for childhood. Thinking from children's lives*. Maidenhead: Open University Press.
- [13] Nosál, I. (Ed.). (2005). *Obrazy dětství v dnešní české společnosti: studie ze sociologie dětství*. Brno.
- [14] Pavlovská, M., Syslová, Z., & Šmahelová, B. (2012). *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- [15] Petrák, J. (1910). *Žeň světla a stínu: problém umělecké fotografie v teorii a praxi s uměleckými přílohami*. V Praze: B. Kočí.

- [16] Průcha, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání* (3., aktualiz. vyd). Praha: Portál.
- [17] Scheufler, P. (2000). *Teze k dějinám fotografie do roku 1914*. Praha: Akademie múzických umění, Filmová a TV fakulta.
- [18] Sontag, S. (2002). *O fotografii*. Praha: Paseka.
- [19] Stockall, N., & Davis, S. (2011). Uncovering pre-service teacher beliefs about young children:: A photographic elicitation methodology. *Issues In Educational Research*, 21(2), 192-209.
- [20] Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi* (I. vydání). Brno: Masarykova univerzita.
- [21] Sztompka, P. (2007). *Vizuální sociologie: fotografie jako výzkumná metoda*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- [22] Tichá, J. (2010). *V odrazu našich vzpomínek. Rodinná amatérská fotografie jako nástroj paměti*. *Sociální Studia / Social Studies*, 7(1), 89 - 100. Retrieved from https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5818
- [23] Wittlich, F. (2011). *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. A podobně

Atd. A tak dále

Např. Například

Tzv. Tak zvaně

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – souhlas participanta na zveřejnění fotografií

PŘÍLOHA P I: SOUHLAS PARTICPANTA NA ZVEŘEJNĚNÍ FOTOGRAFIÍ

Souhlas participanta se zveřejněním fotografií v rámci výzkumu.

Jméno a příjmení

Souhlasím s účastí ve výzkumu vedeném Monikou Círokovou studentkou magisterského programu Pedagogiky předškolního věku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, na téma „Dítě na rodinné fotografii“.

Beru na vědomí, že fotografie propůjčené k výzkumu budou analyzovány v diplomové práci. Diplomová práce bude zveřejněná v sekci závěrečných prací na Univerzitě Tomáše Bati a také v národním registru závěrečných prací Theses.cz.

Datum:

Podpis: